

v níž upadají i duchové jinak velmi jasní a osvícení. Měl odvahu živě pochopiti a štěstí procítiti ve svých chvílích v míře pěkné a úctyhodné, co pověděl abstraktně filosof William Hamilton, když tvrdil, že *živá nepravda jest lepší než mrtvá pravda*; význam a smysl každé ideje jest jen v tom, aby uvedla badání v pohyb, aby vedla k položení a řešení určitých otázek; cena její jest v její nábadné plodnosti a živnosti.

Kdybych měl povědět, v čem vidím kriterion moderního člověka kulturního, odpověděl bych, že právě v této *nedogmaticčnosti, protidogmaticčnosti*, v tomto utilismu nejvyššího heroického stylu.

Této nedogmaticčnosti, protidogmaticčnosti přiblížil se jako málokdo u nás ve svých vrcholných chvílích Březina; pro ni jest a bude drahý duchům opravdu kulturním jako duch Osvobozený. Nebylo většího nedorozumění, než když tohoto básníka a myslitele přisvojoval si katolicism, tento směr nejdůslednějšího a nejvšestrannějšího dogmatismu.

Březina dovedl se do velmi pěkného stupně vyhnout abstrakcím a schematům. Neupadl v pohodlný pantheism, ani v monistické iluze. Ocenil správně jedinečnost každé bytosti, nenahraditelnou hodnotu každé duše, nenávratnou krásu a závažnost každé vteřiny. Cítí nutnost vykupovati čas — pravou misi mesianistickou.

Není u něho pohodlného „věčného návratu stejnosti“; všecko jest nenávratné a každou vteřinu na sterých místech rozhodují se boje té důsaznosti, která nepřipouští pozdějších oprav. Tato inspirace jest ryze básnická, jest dramatická — jest tragická.

Jí jest drahý duším básnickým, pro ni může býti správně chápán jen jimi.

Opakuju: Březina neoklamal nás lacinými surogáty, nezhostil se našich otázek a nadějí pohodlnými abstrakcemi: chtěl dáti nám samu sladkou hrůzu života.

Myslil zrakem a všemi ostatními smysly, jako myslívají opravdoví básníci.

Březina zůstal Básníkem.

Novalis napsal kdesi slovo podivné, hluboké intuice, které se mně vynořuje od let, kdykoli beru do ruky nějakou novou knihu V. Mrštíkova. „Mnozí lidé věsí se proto tak na přírodu, poněvadž bojí se jako zpovýkané děti otce a utíkají se k matce.“ Tím otcem jest míněn Duch. Toto slovo vykládá celého p. Mrštíka. Málokterému z našich autorů — míním z větších a významnějších autorů — jest říše Ducha tak cizí, rozlety do ní tak obtížné jako p. Mrštíkovi. Málokdo myslí tak těžce, toporně jako on, a proto u nikoho snad nepůsobí aplomb myslitele, s kterým si občas p. Mrštík neškodně zakoketuje, tak komicky jako u něho. Jeho první romány, *Santa Lucia* a *Pohádka máje*, v nichž posud tkví těžiště jeho literární činnosti, jsou materialisticky popisné kusy prózy, v nichž žijí hmotné předměty, krajiny, města životem nekonečně výraznějším a odlišnějším než lidské duše. Osoby nejsou tam mnohem víc než nositelkami popisů, živými kolíky, na něž se napínají veliká dekorativná plátna — tak jsou neprokreslené, nevyhráněné, neodlišené, tak schematicky a kolísavě načrtnuté.

I na knížce, která leží přede mnou, dá se to všecko ověřit. Pan Mrštík zařadil do ní několik článků kritických, tak o Mussetovi, Dušanu Jurkovičovi, o otázce náboženské. Ale jakých článků kritických! O Mussetovi dovíte se, co víte z čítanek, a článek Krise působí dojmem, jako by jej psal Tůma redivivus veselý a blahé paměti. V několika epigramech na konci knihy pokouší se p. Mrštík o esprit — nepřiju nikomu, aby se přesvědčil, s jakým zdarem! Jen jednu ukázkou:

Mezi maličkými veliký Tys muž!
Běda jen, až velicí Ti řeknou: couche.

Což působí na člověka dojemem, jako by kdosi, kdo má na nohou dřeváky, pokoušel se tančit kankán. — Ale příroda! Nálady, popisy, dojmy, volají ctitelé p. Mrštíkovi. Nenapadá mně upírat, že jest v knize p. Mrštíkově sem tam odstaveček kyprý a šfavnatě viděný a cítěný se šťastnou smyslnou pohodou. Ale i jako popisný poeta má p. Mrštík mnoho vad a vady ty ztuhly v nepřijemnou manýru. Je to zvláštní *mazlivá litěrnost*, která často zodporňuje člověku jen průměrného vkusu požitek i z lepších stran jeho prózy. Pan Mrštík cítí málokde přírodu jako veliké, zastřené, temné božstvo, osudnou pravěkou sílu, k níž blížili se největší básníci s plachou zbožnou úctou, nemá k ní tohoto cudného, mužného a plachého, právě básnického vztahu — jest s ní příliš familiérní, hraje si s ní příliš. Odtud zmaličernující dojem. A ku podivu, jinde zase přechází tato mazlivost v *nehoráznost*. Les extrêmes se touchent! Ale umění to neprospívá: dojem theatricalnosti vtírá se místy až trapně. Vitr nikdy neletí u p. Mrštíka, vždycky „mává“ (mává užívá p. Mrštík intransitivně!); pan autor nehledí za skřivany, nýbrž „vyvrací hlavu po skřiváncích vzhůru“ (str. 77) atd. Někde padnou si do objetí mazlivost s nehorázností a jsou z této lásky pak takové rozkošné plody: „Kaštánek honil Broka, Brok honil Kaštánka, chytali se za nohy, *dlachnili se v tlamách*, až Kaštánek převrátil se v koleji a *prackami vzhůru hrabal proli nebi* (str. 21).“ — Nebo: „... a slabší tóny tratily se v modř až tam, kde jako *dírká zlatá, provrtaná do nadhvězdých světů, visela* jediná posud na celém nebi o samotě zářící panna večerní (str. 112).“

Mnoho malicherné, titěrně nehorázné manýry jest v p. Mrštíkových popisech. Svým způsobem, místy mazlivě piplavým, místy pitvorně nehorázným, připomíná často p. Mrštík stinné stránky Hálkovy, které iritovaly před lety již Durdíka. Čtete třeba odstavec na str. 60: „A pod můstkem led praskal, voda jak vřídlo hrnula se přes klády, *polůček žvallah a tolik toho napovídá, že hodiny bys postál nad ním a poslouchal to známé, ne-*

ustálé, věčně stejné, ale věčně milé šplounání, provázené šepolem tajícího sněhu“ atd. Není to typický Hálek?

Pan Mrštík jest z těch šťastných lidí, kteří milují velmi intenzivní láskou sebe i své pokrevné příbuzenstvo: matku, otce, bratry. Kdekoli zavadí v knize o toto thema, jest ihned lepší, než kde si jen papírově hraje. Jeho cit jest tu opravdu hutný, jeho próza má naráz jádro a nesporný, nekolísavý smysl. Několik míst, kde se zachvěje autor strachem o lidi sobě drahé, několik odstavečků, věnovaných nemoci a smrti matčině, má stručnější, sevřenější kresbu. Ale to jsou vzácné výjimky, pravidlem jest nepřijemná, pustá manýra.